

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УКРАЇНІ

THE NATIONAL POLICE AS A SUBJECT OF ENSURING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF THE CHILD IN UKRAINE

Могілевська Л.Г.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Свідченням наміру нашої держави забезпечувати захист прав та свобод дитини є, серед іншого, постійна робота уповноважених органів державної влади у цій сфері. Це у свою чергу відповідає вимогам ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, згідно з якою держави-учасниці мають забезпечити, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я, та з точки зору придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду. Важливе місце у відповідній системі належить органам та підрозділам Національної поліції України. Метою статті є охарактеризувати Національну поліцію України як суб'єкт забезпечення прав і свобод дитини в Україні. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, надано характеристику діяльності Національної поліції України як суб'єкта забезпечення прав і свобод людини в державі. Доведено, що на сьогоднішній день поліція та її структурні частини є одними із ключових суб'єктів забезпечення прав та свобод дитини в Україні, що підтверджується сукупністю повноважень, якими вона наділена у досліджуваній сфері суспільних відносин. Наголошено, що ювенальна поліція є ключовим суб'єктом превентивної діяльності у сфері захисту прав дітей, що володіє спеціальними повноваженнями відповідно до Закону України «Про Національну поліцію». Зроблено висновок, що Національна поліція України, в особі її уповноважених підрозділів, зокрема ювенальній превенції та приймальникам-розподільникам для дітей, здійснює превентивні заходи, спрямовані на попередження та припинення правопорушень, вчинених по відношенню до дітей. Крім того, діяльність Національної поліції України спрямована на попередження вчинення правопорушень самими дітьми, що має виключно важливу соціальну роль. А відтак, це дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день Національна поліція України та її органи, беззаперечно, є одними із ключових суб'єктів забезпечення прав та свобод дитини в Україні, що підтверджується сукупністю повноважень, якими вона наділена у досліджуваній сфері суспільних відносин.

Ключові слова: Національна поліція, права, свободи, дитина, превенція, ювенальна поліція.

Evidence of our state's intention to ensure the protection of children's rights and freedoms is, among other things, the constant work of authorized state authorities in this area. This, in turn, meets the requirements of Art. 3 of the UN Convention on the Rights of the Child, according to which member states must ensure that institutions, services and bodies responsible for the care of children or their protection meet the standards established by the competent authorities, in particular, in the field of safety and health care, and in terms of the suitability of their personnel as well as competent supervision. An important place in the relevant system belongs to the bodies and divisions of the National Police of Ukraine. The purpose of the article is to characterize the National Police of Ukraine as a subject of ensuring the rights and freedoms of children in Ukraine. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of the current legislation, describes the activity of the National Police of Ukraine as a subject of ensuring human rights and freedoms in the state. It is proven that today the police and its structural parts are one of the key subjects of ensuring the rights and freedoms of the child in Ukraine, which is confirmed by the set of powers it has in the studied sphere of social relations. It was emphasized that the juvenile police is a key subject of preventive activities in the field of protection of children's rights, which has special powers in accordance with the Law of Ukraine "On the National Police". It was concluded that the National Police of Ukraine, in the person of its authorized divisions, in particular, juvenile prevention and distribution receivers for children, carries out preventive measures aimed at preventing and stopping offenses committed against children. In addition, the activities of the National Police of Ukraine are aimed at preventing the commission of offenses by children themselves, which has an extremely important social role. And so, this gives reason to claim that today the National Police of Ukraine and its bodies are undoubtedly one of the key subjects of ensuring the rights and freedoms of children in Ukraine, which is confirmed by the set of powers it has in the studied sphere of social relations.

Key words: National police, rights, freedoms, child, prevention, juvenile police.

Постановка проблеми. Свідченням наміру нашої держави забезпечувати захист прав та свобод дитини є, серед іншого, постійна робота уповноважених органів державної влади у цій сфері. Це у свою чергу відповідає вимогам ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, згідно з якою держави-учасниці мають забезпечити, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я, та з точки зору придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду. Важливе місце у відповідній системі належить органам та підрозділам Національної поліції України.

Стан дослідження. Варто відзначити, що багато проблем щодо діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав та свобод людини вже були у полі зору науковців, зокрема їм приділяли увагу: О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, С. О. Гіда, О. Ю. Дрозд, П. І. Кабляк, Я. В. Костенко, Н. В. Лінник, Я. І. Маслова, І. В. Мішук, О. М. Музичук, А. О. Попова, К. Б. Толкачев, С. І. Шевченко, К. В. Шкарупа, та багато інших. Однак, незважаючи

на чималу кількість наукових розробок, в більшості робіт проблема забезпечення прав та свобод дитини органами Національної поліції або не розглядалась взагалі, або ж носила суто поверхневий характер.

Саме тому метою статті є охарактеризувати Національну поліцію як суб'єкт забезпечення прав і свобод дитини в Україні.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що Національна поліція України (далі – поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Її основними завданнями є наступні: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Д. В. Власенко правильно зауважує, що

органи Національної поліції України є чи не найголовнішим державним органом, на посадових осіб якого покладено обов'язок щодо розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення у більшості галузей суспільних правовідносин у державі, отже, адміністративно-юрисдикційна діяльність для Національної поліції України є визначальною за такими ознаками, як суб'єктний склад (оскільки органи та посадові особи Національної поліції України є суб'єктами владних повноважень), об'єкт адміністративно-юрисдикційної діяльності (широка сфера суспільних відносин у різних галузях управління), зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності (що полягає в нормативно забезпеченому праві органів та посадових осіб Національної поліції України застосовувати до правопорушників заходів адміністративного примусу [2, с. 5].

В контексті представленої проблематики є доречним окремо підкреслити, що важливу роль у площині захисту та забезпечення прав та свобод дитини відіграє Національна поліція разом з її: спеціальним підрозділом ювенальної превенції (далі – ЮП) та установи, до яких відносяться приймальники-розподільники для дітей. Так, підрозділ ювенальної превенції, до якого входять: підрозділ ЮП центрального органу управління поліцією; підрозділ ЮП головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві; підрозділ ЮП територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП), за основне завдання якого стоїть проведення профілактичної діяльності, яка спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, а також: ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти [3]. Тобто підрозділ ЮП спрямовані на профілактику правопорушень щодо дитини та вчинюваних дітьми, у переважно підлітковому віці шляхом проведення відповідних оперативно-профілактичних відпрацювань.

Що стосується приймальників-розподільників для дітей (далі – ПРД), то це спеціальні установи органів Національної поліції, призначені для тимчасового тримання дітей. До основних завдань ПРД належать: проведення індивідуальної профілактичної та виховної роботи з дітьми, запобігання вчиненню ними протиправних дій; виявлення причин і умов, що призводять до скоєння дітьми злочинів та правопорушень; дотримання прав дітей; взаємодія з органами державної влади, навчальними закладами і громадськими організаціями з питань проведення профілактичної та виховної роботи з дітьми, поміщеними до ПРД; забезпечення належних, безпечних і здорових умов перебування дітей та працівників ПРД, запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням [4]. Тобто ПРД є такими установами що необхідні для тимчасового утримання бездоглядних або безпритульних дітей з метою забезпечення належних умови для проживання, харчування та надання медичних послуг дітям до моменту визначення їх постійного місця проживання або перебування.

Поліцейські підрозділи ЮП здійснюють такі заходи індивідуальної профілактики з дітьми, які перебувають на профілактичному обліку в поліції: проводять ознайомлювальні, попереджувальні і виховні бесіди з дитиною за міс-

цем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць; проводять ознайомлювальні, попереджувальні бесіди з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; складають план заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини; відвідують за місцем проживання дитину для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень; вживають інших профілактичних заходів, передбачених законодавством [5].

Говорячи загалом про місце органів Національної поліції серед системи суб'єктів забезпечення прав та свобод дитини необхідно відзначити те коло зобов'язань та повноважень, що покладено на даний Центральний орган виконавчої влади, а саме: проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей; виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми; розшукувати дітей, що зникли; виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей; вести облік правопорушників, що не досягли 18 років; викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення, а у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом – піддавати їх приводу; затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років; здійснювати згідно з чинним законодавством гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участю; складати протоколи про адміністративні правопорушення дітей, а також їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей, інформувати відповідні служби у справах дітей; вносити підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми; інформувати відповідні служби у справах дітей про дітей, які затримані чи яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень. Уповноважені підрозділи органів Національної поліції виконують також інші обов'язки та мають інші права, передбачені законодавством [6].

Проте не лише підрозділи ювенальної превенції та приймальники-розподільники для дітей забезпечують адміністративно-правовий захист прав дитини в рамках діяльності органів Національної поліції України та Міністерства внутрішніх справ в цілому. Варто, зокрема, відмітити роботу дільничних офіцерів поліції, а також працівників патрульної служби. Так, основними напрямками діяльності дільничного є: 1. здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень, зокрема серед неповнолітніх; 2. виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення; 3. ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю дитини, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; 4. здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події за участі дитини; 5. ужиття заходів для запобігання вчиненню насильства в сім'ї та його припинення; 6. здійснення в межах, визначених Законом України «Про Національну поліцію», поліцейське піклування [1; 7].

Виходячи з зазначеного, можна сказати, що забезпечення органами Національної поліції України прав, свобод та інтересів дитини полягає у тому, що: по-перше, це один із видів право забезпечувальної діяльності держави. По-друге, об'єктом забезпечення є права, свободи та інтереси такої категорії населення, як діти. По-третє, воно здійснюється на основі делегованих державою повноважень суб'єктом спеціальної компетенції – органами внутрішніх справ. По-четверте, процес забезпечення реалізується через особливий правовий механізм. По-п'яте, метою використання даного механізму є захист, охорона, відновлення прав, свобод та інтересів дитини, а також профілактика та припинення їх порушень [8, с. 126]. Окрім того, доцільно підкреслити, що ювенальна поліція є ключовим суб'єктом превентивної діяльності у сфері захисту прав дітей, що володіє спеціальними повноваженнями відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [9].

Варто погодитись із точкою зору Л.А. Мельник. Автор зазначає, що створення в Україні Національної поліції та наділення її відповідною компетенцією у сфері забезпечення прав дитини відіграє важливу роль, адже діяльність цих органів спрямована на те, щоб зменшувати рівень зростання потенційних майбутніх злочинців, притягувати до відповідальності винних дітей за скоєння правопорушення, чим виховувати у неповнолітніх правомірну поведінку, у деякій мірі правову культуру та «дружити з законом». У цьому напрямі органами Національної поліції неухильно проводиться діяльність щодо виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, що вчинені дітьми, та вжиття з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розгляду заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, та ужиття заходів до їх усунення; участь у правовому вихованні дітей; розшуку дітей, що зникли; виявлення дорослих осіб, які втягують

дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявлення батьків або осіб, що їх заміняють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей; ведення обліку правопорушників, що не досягли 18 років, з метою проведення профілактичної роботи, інформування відповідних служб у справах дітей стосовно цих дітей тощо [10].

Окрім того, слушною видається позиція Н.В. Коломоєць, яка у своїй монографії зазначає, що завдання та функції Національної поліції, сформовані в актах чинного законодавства, розкривають зміст її діяльності та основну мету створення, яка полягає в служінні суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтриманні публічної безпеки і порядку. При цьому варто наголосити на тому, що функції Національної поліції та спеціально уповноважених її підрозділів у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини не є вичерпаними. Їх обсяг залежить як від правотворчої діяльності органів публічного управління, так і від взаємодії з іншими органами державної влади, проте законодавець при цьому робить примітку, що вони мають бути обов'язково визначені та закріплені законом [11].

Висновки. Таким чином, Національна поліція України, в особі її уповноважених підрозділів, зокрема ювенальній превенції та приймальникам-розподільникам для дітей, здійснює превентивні заходи, спрямовані на попередження та припинення правопорушень, вчинених по відношенню до дітей. Крім того, діяльність Нацполіції спрямована на попередження вчинення правопорушень самими дітьми, що має виключно важливу соціальну роль. А відтак, це дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день Нацполіція та її органи, беззаперечно, є одними із ключових суб'єктів забезпечення прав та свобод дитини в Україні, що підтверджується сукупністю повноважень, якими вона наділена у досліджуваній сфері суспільних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національну поліцію / Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Власенко Д. В. Національна поліція України: адміністративно-правові аспекти формування і розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 255 с.
3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18/conv>
4. Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України : наказ МВС України від 28 липня 2017 р. № 926/30794. *Офіційний вісник України*. 2017 р. № 69.
5. Бакаянова Н. М., Кубасенко А. В., Свида О. Г. Організація діяльності Національної поліції України та оперативних підрозділів [Електронне видання] : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2020. 251 с.
6. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>
7. Коломоєць Н.В. Компетенція окремих підрозділів органів Національної поліції України щодо захисту прав дитини. *Юридичний бюлетень* : наук. журн. / редкол. : О. Г. Предместніков та ін. Одеса, ОДУВС, 2018. Вип. 7 (7). Ч. 2. С. 62–69.
8. Дручек О. М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2013. № 2. С. 123–128.
9. Королюк І.М. Ювенальна превенція як один із основних напрямків діяльності Національної поліції. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3360/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%86.%D0%9C..pdf>
10. Мельник Л.А. Суб'єкти державної політики у сфері захисту прав дітей. Електронне «Державне управління: удосконалення та розвиток». URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/34.pdf
11. Коломоєць Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 352 с.